

СЛОБОДНО ЗИДАРСТВО И ДРУШТВЕНЕ ОКОЛНОСТИ У ЕНГЛЕСКОЈ У 18. ВЕКУ

Драга Браћо, 24. јуна 6017. обележена је важна годишњица за Слободно зидарство у Енглеској, али и за све Слободне зидаре широм света: 300 година од оснивања „Мајке Велике Ложе“ – прве Велике Ложе у свету. У светлу ових догађаја, дозволите да вас упознам са нешто скраћеном верзијом превода Рада Брата из Енглеске Гилберта Дејнса о улози коју је Слободно зидарство имало на друштвени живот Енглеске и Велике Британије током 18. века.

Много је књига написано о друштвеним околностима у Енглеској током 18. века као и о Слободном Зидарству у то време, али није било озбиљнијих покушаја да се размотре последице које су на устројство енглеског и британског друштва тога доба имали успостављање, развој и универзалност Масонерије, њена начела и вредности. Овај Рад је један такав покушај.

Да се подсетимо: од 13. века, а вероватно и раније, оперативни зидари су се окупљали у Ложама – посебним и привременим просторијама које су се градиле уз грађевину која се зидала. Почетком 18. века преостало је само неколико удружења оперативних зидара (попут оних у градићима Алнвик и Сволвел), који су се и даље састајали, најчешће у тавернама, и у којима су, како сведоче архиве ових удружења, уређивали односе у преосталим удружењима оперативних зидара.

У то време, у Лондону као и у другим енглеским градовима, постојале су изоловане и међусобно независне Ложе Слободних зидара, које су у великој већини, ако не и у потпуности, биле састављене од људи који више нису били оперативни зидари, већ су се бавили спекулативном и симболичком Масонеријом. Познато је да су чланови тих Ложа били Сер Роберт Мореј, шкотски војник и државник, оснивач и први председник Краљевског Друштва, инициран у Слободно зидарство још 1641. године у Њукаслу, као и Елајас Ешмол, прослављени антиквар, политичар, астролог и алхемичар, који је постао Слободни зидар 1646. године у граду Ворингтон. До 1717. године ове појединачне спекулативне Ложе биле су независне од било које централне масонске власти. На основу докумената из тог времена познато да су и тада Обреди Слободног зидарства извођени на веома свечан и формалан начин.

24. јуна 1717. године, на Дан Светог Јована Крститеља, састале су се четири лондонске Ложе и договориле да успоставе Велику Ложу, да

изаберу првог Великог Мајстора – Ентони Сејера, и двојицу Великих Надзорника. Од 1721. године, када је за Великог Мајстора изабран Џон, други војвода од Монтагјуа, Првом Великом Ложом Енглеске владали су високи представници краљевске породице и племства. Током првих шест година, рад Велике Ложе ограничио се на Лондон, да би већ 1723. године у Велику Ложу биле прихваћене Ложе из Едгвера, Ектона, Ричмонда, а потом Бристола и Норича. 1725. године под заштитом Велике Ложе радило је око 70 Ложа са око 1400 Браће; 1731. године број Ложа је порастао на 83, укључујући и енглеске Ложе у Гибралтару, Лисабону и Калкути, док је број Браће порастао на око 2400; до 1740. године број Ложа порастао је на 187.

1751. године у Лондону је од стране шест Ложа, од којих ниједна није била под јурисдикцијом Велике Ложе Енглеске, успостављена друга Велика Ложа, коју су чинили углавном Ирци (у Ирској је Велика Ложа успостављена још 1725. године) и која је добила назив Велика Ложа Древних Слободних Зидара Енглеске. Ова Велика Ложа имала је значајан раст чланства, с тим што су Браћа ове Велике Ложе у већој мери припадали нешто нижим друштвеним слојевима од Браће који су чинили прву Велику Ложу Енглеске. На тај начин су и Учења Слободног зидарства нашла пут до ширих друштвених слојева у Енглеској.

До 1775. године укупан број Ложа у обе Велике Ложе износио је 578, да би до краја 18. века тај број порастао на 768 Ложа. Од тих 768 Ложа чак њих 271 су се налазиле ван Енглеске и Велса, широм тадашњих британских колонија.

Занимљив је и утицај Слободног зидарства на војску тога доба, с обзиром да је припадност војника Братству била не само прећутно дозвољена, већ и снажно подржана. Крајем 18. века, под заштитом енглеских, шкотских и ирских Великих Ложа радиле су чак 352 Ложе у различитим војним јединицама, да би их у тренутку уједињења две енглеске Велике Ложе 1813. године било нешто мање – 219.

Какав је био утицај Слободног зидарства на друштвено устројство тога доба на британском Острву?

Енглески историчар Џорџ Тревелијан у својој књизи “Историја Енглеске” наводи: “Посебан значај и обележје 18. века састоји се у ширењу рационалности у начину живота и начину размишљања, као и у успостављању цивилизованог и пристојног понашања у друштву.” Један од чинилаца који је свакако допринео успостављању друштва заснованом на тим вредностима је и Масонерија, која почива на начелима братске љубави, добротинства, истинољубивости, толеранције, умерености и других друштвених и моралних врлина.

Да се ова узвишена начела Слободног зидарства у свакодневном животу нису спроводила са лакоћом, говоре документи из тог времена. У Шестој Дужности намењеној Браћи, која је наведена у Конституцији из 1723. године, стоји: “Немојте се смејати или шалити

док се у Ложи одвија озбиљан и свечан Обред”, док у архиви “Маидс Хед Ложе” из Норича из тог периода, стоји упутство Браћи: “Не смеју се збијати било какве неслане шале са тек Иницираним Братом.” У једном документу из тог времена такође стоји: “Браћа могу уживати у невином весељу, чашћавајући једни друге, али су дужни да избегавају свађе, као и да присиљавају било ког Брата да једе или пије ван мере коју је сам одредио.” У другом документу је, пак, наведено: “Сваки Брат, као моралан и мудар човек, мора да води рачуна о свом здрављу тако што неће остајати до дуго у ноћ, или ван своје куће, након што је Ложа затворена. Такође се не би требао преједати или превише пити, како његова породица не би била занемарена, а његов свакодневни посао онемогућен.”

У беседи коју је 1728. године извео Брат Вилијам Оукли, Часни Старешина једне лондонске Ложе, стоји: “Браћо, ваш карактер и понашање морају бити такви да немају било какве негативне последице по Братство”, а своје обраћање завршио је жељом да “се Браћа међусобно воле и поштују, да се узајамно помажу и да брину једни о другима.”

У још једном обраћању Браћи своје Ложе, које је остало забележено, Брат Оукли је рекао: “Морам вас упозорити, Браћо, да будете веома ревносни и пажљиви када испитујете карактер људи који би могли бити Прихваћени у ово часно Братство. Моја је дужност да вас упозорим да не препоручујете да у Братство буду Прихваћени људи који су винџије и пијандуре, лажови и митомани, злобници и свађалице, безверни и необразовани, они који псују и вређају, а посебно они који теже личној и себичној користи, и чија начела и дела теже уништењу моралности, и који су на сваки други скандалозан начин потпуно неприхватљиви за чланство у Светом Реду Слободних и Прихваћених Зидара.”

Правила Ложа су, међутим, предвиђала и казне за Браћу који у Ложу дођу поднапити, које су биле новчане, а у неком драстичнијем примеру су за исход имале и искључење из Ложе.

У сваком случају, јасно је да је Слободно зидарство учинило значајан напор и најискренији подухват да побољша понашање и манире Браће, у време када су насилно понашање и одсуство било којих манира били свакодневица, и када су псовке биле често на уснама људи свих друштвених класа, па и оних највиших.

У “Цепном водичу за Слободне зидаре” који је 1735. године издао Брат Вилијам Смит, забележен је низ савета новоприхваћеној Браћи, а поред осталог стоји: “Слободни зидари имају три велике дужности – према Богу, према ближњима и према самима себи. Према Богу, да се његово име никада не спомиње узалуд, а када га поменемо, да то буде увек са понизношћу које једно биће дугује своме Творцу; према ближњима да се понашамо према Угаонику, онако како би желели да се други понашају према нама; према самима себи тако што ћемо избегавати све неумерености и неприличности које би нас ометале

у обављању свог посла или које би водиле понашању које би нанело штету нашем угледном Занату.” Такође стоји: “Слободни зидари су људи добре воље и добротинитељи, који не могу мирно посматрати док су други људи, а посебно њихова Браћа у невољи, и њихова је дужност да им помогну, кад год су у могућности.” У овом документу се такође каже “да је Слободни зидар љубитељ Уметности и Наука, и да треба да искористи сваку прилику да се у тим областима надограђује.”

Занимљиво је напоменути да су у Обредима тога времена, приликом отварања Ложе као и у појединим другим деловима Обреда, биле веома честе молитве. У молитви која се наводи у Конституцији Велике Ложе Ирске из 1730. године, стоји: “Свети и узвишени Велики Архитекто Небеса и Земље, окупљајући се на овом месту, понизно те молимо да благословиш наше Радове, да будемо достојни Духа Светога, да просветлиш наш Ум Мудрошћу и Разумевањем, да ти служимо исправно, и да сва наша дела буду у славу Твоју и ради Спасења Душа наших.” У једној другој молитви, пронађеној у библиотеци у Оксфорду, стоји: “Господе, услиши нашу молбу да се окупимо у Братској Љубави чинећи добра дела једни према другима, и чинећи право другим људима, да волимо Милосрђе, и да те понизно следимо како би, када дође час, постали део Небеског Јерусалима.”

Сваки од хиљада Браће који су у то доба постали Слободни зидари слушали су ове молитве увек када би присуствовали Радовима својих Ложа. Последица је да су им те идеје, поруке, вредности и сами Обреди морали постати веома блиски, и да је разумно претпоставити да је карактер многе Браће на тај начин био унапређен и уздигнут. Такође, сигурно је да су Браћа која су тежила да постану узорни Масони, били много пријемчивији за друштвене реформе од оних грађана који те поруке нису имали прилике да слушају и разумеју. Такође је чињеница да су многи водећи Слободни зидари, због своје припадности Занату, били покретачи и предводници великих друштвених промена.

Прва темељна вредност Слободног зидарства била је, а то јесте и данас, вера у Бога. У Првој Дужности коју наводи Конституција из 1723. године јасно се наводи: “Што се тиче Бога и Религије – Масон има обавезу да поштује Морални Закон; а ко на прави начин разуме (Краљевску) Уметност, он никада неће бити глупи атеиста.” Такође се додаје: “Иако су у стара времена Масони у свакој земљи били обавезни да припадају религији те земље или нације, без обзира о којој религији се ради, данас се на то гледа другачије, и Масони су обавезни да се придржавају религије око које се сви слажу, а то је да буду добри и истинољубиви људи, људи од части и поштења, без обзира на друге припадности или убеђења по којима би се могли разликовати, чиме Масонерија постаје Средиште Заједништва и начин успостављања искреног пријатељства међу људима који би иначе били и остали међусобно веома удаљени.”

Циљ Слободног зидарства, је, дакле, универзалност, без ограничења

које намећу догма или неко друго убеђење. У Шестој Дужности, која говори о политици и религији, наводи се: “Никакве приватне зађевице и свађе не смеју проћи Врата Ложе, а посебно оне које се односе на религију и политику.” И заиста, у то време у енглеским Ложама, упркос значајним религиозним разликама и сукобима који су владали у друштву, протестанти, католици и Јевреји су сложено и хармонично радили у својим Ложама, што се у извештајима са Радова појединих Ложа из тог времена изричито и наводи.

Доброћинство и помоћ људима у невољи, а не само Браћи, дубоко је укоренењено у Слободно зидарство тога доба, што је свакако морало имати последице и на друштвени живот на Острву. На тај начин су, умногоме захваљујући Масонерији, доброћинство и филантропија, независно од законских или религиозних обавеза људи, доспели на високо место на лествици друштвених врлина тога времена. Током читавог 18 века, новински ступци били су пуни вести о широкогрудости Слободних зидара, а то потврђују и многи сачувани извештаји са Радова Ложа из тога доба.

Слободно зидарство је од самог почетка придавало велики значај образовању и усавршавању у области Слободних Уметности и Наука. Други Велики Надзорник Велике Ложе Енглеске, Брат Френсис Дрејк је у свом говору одржаном 27. децембра 1726. године, на дан Светог Јована Богослова, рекао: “Господин без одређеног знања у области Слободних Уметности и Наука је као веома лепа кућа без прикладног намештаја и неопходних украса.”

Брат Вилијам Оукли, кога смо већ помињали, је 1728. године позвао Браћу на марљивост у усавршавању, охрабрујући их да покажу љубав према седам Слободних Наука. Из Извештаја са Радова “Ложе Пријатељства” из 1738. године, можемо видети да је био обичај да чланови Ложе као и Браћа посетиоци изведу Радове или држе предавања о одређеним научним темама. 18. век је, заиста, био век ширења знања, захваљујући, у значајној мери, и Слободним зидарима. Велико откриће громобрана и друга открића у области електрицитета, за које је заслужан Брат Бенџамин Френклин, иначе веома прилежан Слободни зидар, као и Брат Џон Теофил Десагулије, научник и философ, који је био Велики Мајстор Велике Ложе Енглеске 1719. године, значајно су допринели популарности науке у целини. Десагулије је постао управитељ “Краљевског друштва” основаног 1660. године, које је окупљало људе склоне науци, а стални позиви Браћи да стекну знања из Слободних Уметности и Наука свакако су имали утицаја на ширење знања у оквиру Братства, али и друштва у целини, у време када је образовање и највиших друштвених слојева било веома скромно.

Томас Карлајл, шкотски философ и историчар из 19. века је рекао: “Свеопшта историја, односно историја онога што је човек остварио у овоме свету, је, у крајњем исходишту, историја великих људи и

њихових дела." Са тим ставом слаже се и историчар Џорџ Тревелијан, који је рекао да слава Британије 18. века лежи у генијалности и предузимљивости појединаца који су деловали слободно, у слободном друштву.

Зато је прикладно да се присетимо имена неке Браће који су својим идејама и својим радом оставили значајан траг у 18. веку и утрли пут многим идејама које човечанство следи и данас. Треба рећи да су у 18. веку чак 11 чланова енглеске Краљевске породице приступили Слободном зидарству, укључујући и скоро све синове краља Џорџа III. Такође, од 1721. године, када је војвода од Монтагјуа постао Велики Мајстор, Слободни зидари постали су бројни припадници британског племства: војводе од Норфолка, Ричмонда, Сент Албанса, Марлбороа, Грефтона, Атола и Манчестера, Ерлови од Честерфилда, Албермејла, Есекса и Карнарвона. Многе истакнуте војсковође и морепловци били се припадници Реда, укључујући и Лорда Нелсона, а то су били и бројни лекари и високи црквени достојанственици. Вредан је податак да је 1723. године, међу члановима "Краљевског друштва", било чак 50 Браће.

Када се овај импресивни тровековни низ закључи податком да је актуелни Велики Мајстор Уједињене Велике Ложе Енглеске принц Едвард Џорџ Николас Пол Патрик – војвода од Кента, који је Велики Мајстор постао далеке 1967. године - са тридесет две године, говори много о континуитету једне Идеје, једне Велике Ложе и једног друштва, што свакако заслужује наше велико поштовање.

Драга Браћо, да закључим: Слободно зидарство, утемељено на Вери у Великог Неимара Свих Светова, и изграђено на идејама слободе, науке, знања, хуманизма и добротности, чију су заставу високо подигли најбољи и највреднији људи свога доба, не само у Енглеској већ и широм света, успело је да покрене велике друштвене промене и почне да руши свет заснован на тврдокорности и поделама. На жалост, пут којим свет иде, показује да су пред Слободним зидарима и даље велики изазови. Али све док Братска Љубав, као врхунско начело Реда Слободних зидара, влада нашим Ложама и срцима Браће, и све док се чврсто држимо вредности које су нам предате у наслеђе, нада за човечанство ће опстати.

Брат Гилберт Дејнс